

Uppföljning av deltagare i ”Ankomst Göteborg”

Ett utvecklingsprojekt inom EU-programmet Equal
Nationell temagrupp asyl & integration

Slutrapport
Av Eva Norström
Etnolog, Fil. Dr., Lunds universitet

Mars 2008

NTG-asyl & integration

Den **Nationella temagruppen asyl & integration** (NTG-asyl& integration) är ett projekt finansierat av Europeiska socialfonden, Arbetsmarknadsstyrelsen, Integrationsverket, Sveriges kommuner och landsting och Migrationsverket. Projektet syftar till att utifrån goda exempel, erfarenheter och resultat från bl a EU-programmen Equal och Europeiska flyktingfonden samt bidrag från annan relevant forsknings- och utvecklingsverksamhet, förbättra system och policier samt främja kunskaps- och opinionsbildning på asyl- och flyktingområdet.

Läs mer om NTG-asyl på www.temaasyl.se.

Equal är ett av EU:s program för att motverka diskriminering och utestängning på arbetsmarknaden. Projektverksamheten inom Tema asyl i Equal syftar till att förbättra de asylsökandes situation under väntetiden genom att utveckla insatser för social och yrkesmässig integration/re-integration.

Innehåll

Förord	4
Bakgrund	5
Uppföljning av deltagare i <i>Ankomst Göteborg</i>	7
Metod	7
Genomförande	8
Intervjuer	10
Resultat	18
Måluppfyllelse	19
Frågor för framtida studier	24

Förord

Uppföljning av deltagare i ”Ankomst Göteborg”

Rapport om uppföljning av deltagare i utvecklingspartnerskapet *Ankomst Göteborg*, ett projekt inom den Europeiska socialfondens gemenskapsinitiativ Equal

GöteborgsInitiativet (GI) var under tiden 2002 till 2006 projektägare i Utvecklingspartnerskapet *Ankomst Göteborg*. Hösten 2006 sökte GI medel för att följa upp vad som hänt med deltagarna i projektet efter att det avslutats. Syftet var också att, om möjligt, undersöka om projektet har haft någon varaktig effekt för deltagarnas hälsa (i vid bemärkelse). GI beviljades i januari 2007 sammanlagt 446 000 kronor inom ramen för projektet *Nationell temagrupp asyl & integration*¹ för att genomföra uppföljningen.

Jag åtog mig att utvärdera uppföljningen och jag har arbetat med en processinriktad metod, dvs. jag har haft regelbundna möten med personalen för att i varje steg diskutera utvecklingen av projektet. Det innebär att jag har påverkat arbetet. Jag har även arbetat med det skriftliga material som har producerats inom projektet, dvs. utskrifter av intervjuer, delrapporter och material från det tidigare genomförda partnerskapet *Ankomst Göteborg*. Informationen i detta material har kompletterats med samtal och intervjuer med några av de organisationer som var med i partnerskapet, med personalen som utfört uppföljningen och med en deltagare. I samtliga enskilda samtal har jag använt mig av öppna frågor. Jag har ställt mina frågor i relation till intervjupersonernas roll i partnerskapet.

Eva Norström

Etnolog, Fil. Dr.

---

¹ För information om projektet *Nationell temagrupp asyl & integration* (NTG-asyl & integration) se www.temaasyl.se

Bakgrund

År 2001 kom GöteborgsInitiativet² (GI) med uppslaget att från EU-programmet *Equal* söka medel till Utvecklingspartnerskapet *Ankomst Göteborg*. Organisationen beviljades medel och ett partnerskap bildades, som förutom GI, bestod av den ideella organisationen KFUK-KFUM i Göteborg, Göteborgs Kyrkliga Stadsmission, Göteborgs Stift och Bergsjöns församling inom Svenska kyrkan, Göteborgs stad samt Migrationsverket, Region Väst.

Mål för *Ankomst Göteborg* var bland annat att utveckla metoder för att stabilisera flyktingars livssituation under den tid de tillbringar som asylsökande och för att tiden i väntan skall bli meningsfull. I detta inbegrips att den asylsökande skall orka se framåt och fatta självständiga beslut om sitt liv antingen det blir bifall eller avslag på asylansökan. Till målen hörde också att arbeta förebyggande för den asylsökandes hälsa, att öka självförsörjningsgraden och att öka deltagarnas delaktighet i samhället genom kännedom om och respekt för samhällets grundläggande värderingar. Utvärderingen av *Ankomst Göteborg* visar att enskilda asylsökande fick gediget stöd under tiden i väntan på asyl.³ Metoderna som utvecklats med hjälp av begreppet KASAM⁴, bl a *5T-metoden*⁵ har visat sig verksamma i det arbetet.

På lokal nivå arbetade *Ankomst Göteborg* med asylsökande i ett projekt med daglig verksamhet i form av undervisning i bland annat svenska, samhällskunskap, studiebesök, rådgivning och planering. Vidare utvecklade *Ankomst Göteborg* specifika metoder för att arbeta med asylsökande. På nationell nivå samverka de *Ankomst Göteborg* med övriga utvecklingspartnerskap inom *NTG-asyl & integration* (www.temaasyl.se). På europeisk nivå ingick projektet i en temagrupp med andra partnerskap från Irland, Nederländerna, Portugal, Sverige, Tyskland samt ett associerat från Tjeckien.

En ledningsgrupp hade övergripande ansvar för verksamheten inom *Ankomst Göteborg*. Den bestod av representanter för var och en av parterna i utvecklingspartnerskapet.

---

² Frivilligorganisationen GöteborgsInitiativet (www.initiativet.nu) är en politiskt och religiöst obunden paraplyorganisation för olika organisationer i Göteborg.

³ För en utförlig beskrivning av resultatet, se Slutrapport av Eva Norström (GöteborgsInitiativet, 2006)

⁴ Begreppet KASAM – Känsla av SAMmanhang - omfattar tre delkomponenter: 1. Begriplighet: en grundläggande upplevelse av att det som sker i och utanför individen är förutsägbart, begripligt och strukturerat. 2. Hanterbarhet: att de resurser dessa skeenden kräver finns tillgängliga. 3. Meningsfullhet: att livets utmaningar är värda att investera sitt engagemang i. (se Aaron Antonovsky, Känslans mysterium) samt rapporter från GöteborgsInitiativet: <http://www.temaasyl.se/Templates/IntroPage.aspx?id=515>

⁵ *5T-metoden*: Innebär bl a ett förhållningssätt och bemötande präglad av tid, tillit, tydlighet, tillgänglighet och tro på framtiden; se rapport om *5T* publicerad av Göteborgsinitiativet (2006).

GI ansvarade, som ovan nämnts, för genomförandet av den dagliga verksamheten med deltagare, för personalhantering och handledning, för ekonomi och rapportering till *NTG-asyl & integration*.

Från 2002 till och med december 2005 hade *Ankomst Göteborg* 107 deltagare, 55 män och 52 kvinnor.⁶ Räknar man med de av deltagarnas familjer som projektet kommit i kontakt med, har projektet berört ca 150 personer.

I uppföljningen deltog

Deltagare från Ankomst Göteborg	Kontrollgrupp
<i>Intervjuomgång 1</i>	<i>Intervjuomgång 1</i>
Kosovo 2	Bosnien 2
Irak 14	Kosovo 1
Iran 3	Irak 8
Statslös 1	Iran 4
	Montenegro 1
	Serbien 1
	Statslös 3
<i>Intervjuomgång 2</i>	<i>Intervjuomgång 2</i>
Kosovo 2	Bosnien 2
Irak 10	Kosovo 1
Iran 3	Irak 5
	Iran 2
	Montenegro 1
	Serbien 1
	Statslös 3
<i>Intervjuomgång 3</i>	<i>Intervjuomgång 3</i>
Irak 4	Bosnien 2
Iran 3	Kosovo 1
	Irak 2
	Montenegro 1
	Serbien 1
<i>Intervjuomgång 4</i>	<i>Intervjuomgång 4</i>
Irak 4	Bosnien 1
Iran 2	Kosovo 1
	Irak 2
	Montenegro 1
	Serbien 1
<i>Intervjuomgång 5</i>	<i>Intervjuomgång 5</i>
Irak 3	Bosnien 1
Iran 2	Kosovo 1
	Irak 1
	Montenegro 1
	Serbien 1

⁶ Bosnien 1, Elfenbenskusten 1, Etiopien 1, Irak 63, Iran 21, Jemen 2, Libanon 2, Nepal 1, Nigeria 1, Palestina 2, Serbien Montenegro 3, Somalia 1, Syrien 5, Turkiet 1, Ukraina 1, Vitryssland 1.
65,4 % av deltagarna var mellan 20-30 år, 27 % var mellan 31-40 år och endast 7,6 % var över 40 år.

Uppföljning av deltagare i *Ankomst Göteborg*

Ett huvudmål i *Ankomst Göteborg* var att tiden i väntan skulle uppfattas som meningsfull för de asylsökande som deltog i projektet. I detta ingick att deltagarnas delaktighet i samhället skulle förstärkas samt att arbeta för deras hälsa.

I samband med att projektet avslutades uppstod tanken på att undersöka om insatserna haft någon mer långvarig effekt på projektdeltagarna. Det fanns naturligtvis en förhoppning om att *Ankomst Göteborg* hade upplevts positivt av deltagarna och att deltagandet faktiskt hade underlättat väntan på besked om uppehållstillstånd. Förhoppningen var också att deltagarna även under den introduktion som följer efter det att tillstånd beviljats, skulle ha glädje av projektet. Meningen var alltså att skapa en varaktig effekt.

GI har utfört undersökningen och gör inte anspråk på att ha ett komplett faktaunderlag. Resultatet av uppföljningen bygger på en analys av enskilda människors tankar och upplevelser av asylprocessen, tiden i väntan och även introduktionen som följer efter det att uppehållstillstånd beviljats. GI har utgått från de intervjuades egna upplevelser av hälsa och integration.

Huvudfrågorna i uppföljningen var:

- Vad har *Ankomst Göteborg* betytt för deltagarna och för samhället?
- Hur ser integrationens villkor ut?

Delfrågor:

- Kan asyltiden användas på ett bättre sätt för de asylsökande och samhället?
- Hur upplever deltagarna i *Ankomst Göteborg* sin tid i projektet efter det att de lämnat det?
- Finns det en kvantitativ och kvalitativ skillnad för de individer som anser sig ha haft en meningsfull väntan och hur påverkar detta introduktionen i det svenska samhället?

Metod

GI har arbetat med intervjuer. Intervjupersonerna har varit dels före detta deltagare i *Ankomst Göteborg* och dels deltagare i Migrationsverkets ordinarie mottagningsaktiviteter. Kriterier för urval av intervjupersoner var att hälften skulle vara män, att alla skulle ha permanent up-

pehållstillstånd (PUT), att de skulle ha varit bosatta i Sverige i minst två år och minst en tredjedel skulle ha barn.

Fem intervjuomgångar med tre månaders mellanrum planerades. Detta för att få en överblick över vad som hände med de före detta deltagarna under en längre tidsperiod. Det handlade då om 20 tidigare deltagare och en lika stor kontrollgrupp av individer som inte deltagit i *Ankomst Göteborg*. Fem intervjuomgångar har genomförts (se vidare kapitel om genomförandet av uppföljningen).

Efter varje intervjuomgång genomfördes en analys av materialet. Avsikten var att fördjupa de frågor som ställdes i nästkommande intervjuomgång. Därigenom kommer inte bara individers uppfattningar fram utan också det kollektiva medvetande som individer bär på. Det innebar dessutom att frågor kunde ställas för att kontrollera eventuella missuppfattningar och att utrymme skapades för att diskutera områden som intervjupersonerna tog upp. Till exempel växte det med tiden fram en större insikt om konsekvenserna av bristfälliga sociala nätverk i det svenska samhället.

I de frågor som formulerades var *hälsan* i fokus. Utgångspunkten var det begrepp/koncept för bedömning av hälsa som *Ankomst Göteborg* arbetat efter, nämligen KASAM.⁷ Hög KASAM ger större möjlighet att en människa att behålla hälsa även i sådana krissituationer som har psykologisk påverkan. Ju högre KASAM desto högre *känsla av sammanhang* och desto större möjlighet för individen att hantera uppkomna problem. GI konstaterar att det är svårt att mäta hälsa eftersom det är en subjektiv, personlig, upplevelse. Några medicinska test var inte aktuella utan det är intervjupersonernas egen uppfattning om den egna hälsan och livskvaliteten som varit i fokus för uppföljningsarbetet.

Genomförande

GöteborgsInitiativet delegerade uppföljningen till två personer. Den ene är jurist och anställd som handläggare, den andre antropolog, som praktiserade hos GI och som arbetade 33 procent med projektet från januari till september 2007. Den ursprungliga tidplanen blev något förskjuten på grund av att beslutet om projektmedel dröjde och också då det visade sig vara svårare

---

⁷ WHO definierar hälsa som "... ett tillstånd av fullständig fysisk, psykisk och socialt välbefinnande, och ej blott frånvaron av sjukdom eller handikapp" (1946).

än väntat att rekrytera informanter till kontrollgruppen. Följande punkter visar hur projektet fortskred i praktiken.

Tidtabell för verksamheten

2006:

Juli: Förberedande kontakter med blivande intervjupersoner genomfördes.

Augusti: Första intervjuomgången med deltagare i *Ankomst Göteborg* inleddes. Likaså rekrytering av kontrollgrupp.

September: Fortsättning av första intervjuomgången. Rekrytering av kontrollgrupp.

Oktober: Sammanställning och analys av första omgångens intervjuer med forna deltagare samt intervjuer med kontrollgruppen. Inledande arbete med utvärdering.

November: Andra intervjuomgången planerades och analys av resultatet av de första intervjuerna med kontrollgruppen utfördes.

December: Andra intervjun med tidigare deltagare i *Ankomst Göteborg* slutfördes.

2007:

Januari: Sammanställning och analys av intervjuerna gjordes. Första mötet med utvärderaren hölls.

Februari: Andra intervjuomgången med kontrollgruppen genomfördes. Arbete med delrapport. Utvärdering aktiveras.

Mars: Sammanställning och analys av intervjuerna i andra omgången.

April: Konsultationer kring delrapport.

Maj: Tredje intervjuomgången planerades.

September: Tredje intervjuomgången genomfördes.

Oktober: Sammanställning och analys av intervjuerna i tredje omgången.

November: Planering och genomförande av fjärde intervjuomgången.

December: Analys av fjärde intervjuomgången.

2008

Januari och februari: Femte intervjuomgången genomfördes och projektet avslutades med utvärderarens rapport i mars 2008.

Intervjuer

Intervjuernas fokus var familjesituation, bostad, arbete eller annan sysselsättning, den egna upplevelsen av sin livssituation och känslan av delaktighet i samhället. Under samtalen kom även andra frågor upp, till exempel frågor som har att göra med vem man ska kontakta i en viss situation eller andra samhällsrelaterade frågor. De två första intervjuomgångarna innehöll mer slutna frågor än de senare omgångarna. Därför går det att sammanställa svaren i tabellform. Om svaren är tvetydiga markeras detta med ett x i tabellen.

I första omgången intervjuades sex män och 14 kvinnor som varit deltagare i *Ankomst Göteborg* (AG) samt 13 män och sju kvinnor som inte varit deltagare i projektet.

Sammanfattning av svaren i första intervjuomgången:

Fråga	Varit deltagare i AG: totalt 20		Ej varit deltagare i AG: totalt 20	
	Män: totalt 6	Kvinnor: totalt 14	Män: totalt 13	Kvinnor: totalt 7
Gift/sambo	4	9	11	3
Hade barn	1	12	8	6
Innehade lägenhet	5	11	6	6
Deltog i SFI	3	9	7	7
Väntade på plats i SFI	x	3	x	x
Hade jobb	5	x	4	x
Hade praktik	x	10	3	x
Nöjd med sin situation	5	10	6	2
Nöjd med sina kunskaper i svenska	6	13	4	1
Missnöjd med sina kunskaper i svenska	x	1	4	6
Tycker svenskan är sådär	x	x	5	x
Ansåg sig ha bra hälsa	5	5	7	1
Ansåg sig ha dålig hälsa	1	2	3	4
Ansåg sin hälsa vacklande	x	7	3	2
Nöjd med sin ekonomi	4	10	6	1
Missnöjd med sin ekonomi	2	4	4	3
Varken nöjd eller missnöjd med sin ekonomi	x	x	3	3
Uppskattade introduktionen	1	5	3	3
Missnöjd med introduktionen	5	9	10	4
Ville rösta i valet	x	3	9	1

Kommentarer:

Den övervägande majoriteten av de 40 personer, som intervjuades i första omgången, betonade främst tre faktorer för en god integration, nämligen att bli självförsörjande, att kunna tala svenska och att ha ett socialt nätverk. De flesta hade problem med en eller flera av dessa faktorer och ansåg dessutom att de saknade tillräckliga kunskaper om hur det svenska samhället fungerar. De tyckte dessutom att det var svårt att få hjälp med praktiska saker. I dessa frågor skilde det sig inte nämnvärt mellan de två grupperna.

De som inte deltagit i *Ankomst Göteborg* beskriver emellertid i högre utsträckning tiden som *helt* meningslös, ”bara förlorad tid”! De ville göra saker, men upplevde att de saknade tillträde till en rad viktiga samhällsfunktioner som man skall ha tillträde till vid uppehållstillstånd. ”Det fanns ingen att vända sig till när jag behövde hjälp”, säger en man och talar om att hans bristande kunskaper visade sig när han ville söka arbete, skriva till myndigheter, läsa och förstå post från olika instanser. De beskriver att de känt sig mycket begränsade i sitt handlingsutrymme och att det känts synnerligen frustrerande att inte kunna utnyttja sin potential. De anser vidare att de skulle ha kommit längre i integrationen om de kunnat använda väntetiden till att lära sig mer svenska och samhällskunskap. Efter uppehållstillståndet fortsätter den bristande kontakten med svenskar. En kvinna, som inte mår bra, har svårt att gå upp i vikt och sover för lite, säger:

”Hur ska jag lära mig språket när jag aldrig talar det. Jag har ingen kontakt med svenskar. Här där vi bor finns inga svenskar. Jag har sagt att jag vill ha en praktikplats, kanske inom vården. Men arbetsförmedlingen tycker att jag ska studera istället eftersom jag har så bra utbildning. Jag läser på SFI men lär mig ingenting. Ibland känns det meningslöst och jag har slutat och börjat igen massor av gånger.” Det finns undantag: ”De flesta känner inga svenskar men jag har haft tur som spelar i ett fotbollslag och har en svensk flickvän. Annars är det nästan omöjligt att få kontakt med svenskar, om man inte jobbar så klart”.

Till skillnaderna hör att deltagarna i *Ankomst Göteborg* är nöjda med sina kunskaper i svenska samt att fler av dessa kunnat få arbetspraktik.

Det visade sig efter första intervjuomgången att det inte var realistiskt att intervjua 40 personer. Det tar mycket tid att stämma träff, genomföra intervjun, skriva ut den och analysera den. Det beslutades därför att minska antalet intervjupersoner till 30 i andra omgången. Fem män och tio kvinnor som har varit deltagare i *Ankomst Göteborg* intervjuades samt tio män och

fem kvinnor som inte deltagit i projektet. Frågorna var desamma som i första omgången. Idén var att se hur situationen förändrades över tid.

Sammanfattning av svaren i andra intervjuomgången:

Fråga angående:	Varit deltagare i AG: totalt 15		Ej varit deltagare i AG: totalt 15	
	Män: totalt 5	Kvinnor: totalt 10	Män: totalt 10	Kvinnor: totalt 5
Gift/sambo	3	7	6	4
Hade barn	1	8	6	4
Innehade lägenhet	5	7	6	4
Deltog i SFI	1	10	6	4
Väntade på plats i SFI	x	x	x	x
Hade jobb	5	x	2	x
Hade praktik	x	4	3	x
Nöjd med sin situation	5	2	4	2
Nöjd med sina kunskaper i svenska	4	11	4	1
Missnöjd med sina kunskaper i svenska	x	x	2	3
Ansåg sig ha bra hälsa	4	6	3	2
Ansåg sig ha dålig hälsa	1	1	1	4
Ansåg sin hälsa vacklande	x	3	1	4
Nöjd med sin ekonomi	4	3	2	1
Missnöjd med sin ekonomi	x		7	2
Varken nöjd eller missnöjd med sin ekonomi	1	7	1	2
Uppskattade introduktionen	x	10	1	2
Missnöjd med introduktionen	1	4	7	2
Ville rösta i valet	4	6	7	1

Kommentarer:

Eftersom samtalen i andra omgången genomfördes med personer som redan blivit intervjuade kunde diskussionen fördjupas. Denna fördjupning skedde främst avseende hur intervjupersonerna uppfattade att introduktionens mål var uppfyllda. Samtalen baserades på Integrationsverkets skrift ”Mål för nyanländas introduktion”. Det blev långa samtal med varje intervjuperson och tiden, som var avsatt till andra intervjuomgången, överskreds. Informanterna hade

mycket att säga och det hade varit oetiskt att avbryta samtalen när informanterna väl öppnade sig och började berätta mer på djupet om sina liv.

Som beskrivits ovan fördjupades samtal och information i andra intervjun. Däremot kom det inte fram några större förändringar. Det hade helt enkelt gått för kort tid mellan intervjuperiod 1 och 2. Av tabellen framgår dock tydligt att vissa förändringar skett.

Som exempel kan nämnas att i första intervjuomgången var det endast 15 % av tidigare deltagare i *Ankomst Göteborg* som kunde tänka sig att rösta: ”Jag kan inte påverka någonting.” ”Varför ska jag rösta?” ”Det är inte mitt land.” I andra omgången däremot är det lite mer än 65 % som uttrycker en önskan om att rösta i nästa val. I andra intervjuomgången är det också betydligt fler deltagare som är nöjda med introduktionen. Intervjupersonerna kunde inte riktigt förklara varför de ändrat sig. Motsvarande förändring kan man inte se i kontrollgruppen. Av intervjuerna med de tidigare deltagarna framgår att de var förberedda inför den kommunala introduktionen för nyanlända flyktingar. Denna kom att betyda något, deltagarna förstod vad det handlade om och kunde ta till sig information, som gavs om samhälle, skola, och i arbetspraktik .

En annan iakttagelse är att när intervjuaren frågade: ”Hur mår du?” svarade intervjupersonen, oavsett om denne tidigare deltagit i *Ankomst Göteborg* eller inte, oftast: ”Jag mår jättebra!” Intervjuaren kunde emellertid se på flera intervjupersoner att de objektivt sett inte verkade må så bra. Det krävdes omvägar för att få fram beskrivningar av hur intervjupersonerna verkligen uppfattade sin hälsa. Frågorna rörde då bostad, ekonomi, arbete och familjesituation.

I tredje omgången intervjuades totalt 14 personer, sju av dessa var tidigare deltagare i *Ankomst Göteborg*. Som tidigare nämnts hade inte mycket förändrats mellan första och andra intervjuomgången. Projektledningen beslöt därför att till viss del ändra på den ursprungliga planen. Det beslöts att tredje omgången skulle vara mer inriktad på den målsättning, som *Ankomst Göteborg* hade valt att arbeta med, nämligen att stärka och upprätthålla en värdig självbild. Frågor skulle konstrueras som gav svar på informanternas situation i relation till de tre komponenterna *begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet*, dvs. känslan av sammanhang (KASAM). Detta innebar mer öppna frågor och därför kan inte en tabell över svaren göras. Samtalet med de intervjuade rörde sådant som hur de kände området de bor i och också staden Göteborg, tidningsläsning och valdeltagande, hur föräldrar följde barnens skolgång, kontakten

med svenskar, vad som är roligt, drömmar och känsla av den egna hälsan. I samtalen berördes även hur intervjupersonen uppfattade sin situation avseende möjligheten att påverka sitt eget liv samt frågor om makt och maktlöshet.

Utfallet av intervjuerna i tredje omgången visar en stor spännvidd mellan de olika intervjuade individerna.

Barnen är genomgående i centrum för föräldrarnas intresse. De flesta upplever sig ha bra kontakt med skolan och är väl orienterade i närområdet. Det betyder emellertid inte att alla är intresserade av att delta i det omkringliggande samhällets aktiviteter eller att alla vill ha arbete.

Två av de intervjuade kvinnorna väljer att stanna hemma. Den ena av dessa har en akademisk examen, men hennes dröm har varit att gifta sig, få barn och denna dröm är nu uppfylld. Hon är nöjd med sitt liv. Den andra kvinnan är inte nöjd med sitt liv, hon klagar på allt och anser att det är hennes rätt att bli försörjd genom socialbidrag. Majoriteten av de intervjuade vill emellertid ha arbete och de flesta var också engagerade i arbete, praktik eller frivilliga insatser i exempelvis Röda Korset eller kyrkan.

Överlag är intervjupersonerna kritiska mot introduktionen, som de anser är för långsam och för kontrollerande. Beroendet av svenska myndigheter tycks aldrig ta slut. Känslan av maktlöshet kan exemplifieras med följande citat:

”Jag har ingen makt över mitt liv innan jag och min man får jobb. Man kan inte planera, man är beroende av socialbidrag och man känner att handläggaren är boss. När vi får jobb ska vi flytta till ett annat område, hitta bättre skola för barnen och kanske köpa ett hus.”

Många av de intervjuade brottas med problem som har att göra med deras tidigare liv. Till exempel finns det bland de intervjuade två kvinnor som lämnat misshandlande män, en i det forna hemlandet och en i Sverige. Ingen av deras respektive familjer vill acceptera detta och utövar press på kvinnorna. Eftersom introduktionen till det svenska samhället tar tid och det dessutom är svårt att bli socialt integrerad utan arbete och i segregerade bostadsområden är dessa kvinnor mer utsatta genom att det gamla sociala nätverket inte ersätts med ett nytt, mer stödjande och bekräftande.

Ett annat exempel är den kvinna, som gav efter för familjens påtryckningar om att hon skulle gifta sig. Hon lever vid det tredje intervjutillfället i ett äktenskap med en man som hon inte älskar och med ett stort behov av att åka till det forna hemlandet för att träffa sin mor. Hon har anlitat en advokat för att få hjälp med resehandlingar och tycker inte att denne gör något, utom att skicka räkningar till henne. Hennes maktlöshet framträder tydligt i och med att hon inte vet sina rättigheter och inte kan hitta rätta vägarna för att nå det hon behöver. Hon har svårt att koncentrera sig på svenskundervisning och på att söka arbete. Hon känner sig hjälplös och har självmordstankar.

Ytterligare ett exempel på problem är att möjligheten att studera vidare eller att studera till ett nytt yrke är begränsad. I vissa fall finns en utbildning som behöver kompletteras, men även då är hindren många. Ett exempel rör en femtioårig kvinna, som ville studera till diakon. Hon konverterade till kristendomen redan i det forna hemlandet och har varit aktiv i kyrkan även i Göteborg. Men att vid hennes ålder låna pengar för att studera ter sig orimligt. Hon kan inte betala tillbaka och hon kan ju inte vara säker på att få arbete. Hon anser sig inte ha fått någon verklighetsanknuten rådgivning eller annan hjälp för att hitta rätt och det är hon besviken på.

I den fjärde omgången, deltog tolv personer, sex av dessa från *Ankomst Göteborg*. Samtalen rörde sig i samma fält och diskussionen fördjupades ytterligare. Även i den fjärde omgången visade sig spännvidden vara stor mellan de olika intervjupersonerna. En del förändringar hade skett.

En av de kvinnor som lämnat sin man hade tillfälligt återupptagit kontakten och är vid fjärde intervjutillfället gravid. De lever emellertid inte tillsammans. Hon har arbete och drömmer om att starta eget. Kapital kan hon ordna genom sina anhöriga, men vägen till ett eget företag är inte analyserad och konkretiserad. Det blir kanske verklighet med tanke på att denna kvinna tagit sig igenom en svår sjukdom och svåra personliga förhållanden. Hon har kraft och förmåga.

Kvinnan som inte ville arbeta har ändrat sig. Hon söker arbete men hindras delvis av en dålig rygg. Hon engagerar sig i sitt barns studier och försöker på allt sätt anpassa sig. Hon tror inte på att hon kan påverka sitt liv i någon egentlig mening, hon känner sig för gammal att ändra livet. Detta påverkar givetvis också hennes möjligheter att få arbete. Drömmarna handlar om barnets framtid.

Det finns också exempel på intervjuade som ändrat inställning genom att fjärma sig från det svenska samhället. En man som sparar till ett hus i Irak genom att leva billigt och ta vilka jobb som helst anser att Sverige inte brytt sig om honom, så varför skulle han bry sig? Denna inställning hade han inte när han fick uppehållstillstånd. Den har blivit alltmer fast under de fyra intervjuomgångarna och är relaterad till att han fortfarande vid det fjärde intervjutillfället inte har fått vare sig lägenhet eller arbete samt att han blev sjuk. Han säger sig ändå ha kontroll över sitt liv och att han litar på Guds hjälp.

Kvinnan som är gift med en man som hon inte älskar har vuxit in i sitt äktenskap och saknar maken när han är borta. Han är asylsökande i ett annat land och de kan inte träffas så ofta. Hon anstränger sig för att komma in i samhället, läser tidningar och har lärt sig svenska. Hon berättar att hon under väntan på asyl praktiserade på ett hotell, men att hon inte lärde sig mycket under den tiden. ”Det var bara kurder som jobbade där och vi pratade bara kurdiska.” Hon har efter uppehållstillståndet praktiserat på ett ålderdomshem. Detta har emellertid lett till besvikelse. Hennes och hennes kamraters erfarenhet är att praktik är detsamma som att arbetsgivare tillåts att utnyttja personer utan några förpliktelser. Hon upplever sig inte ha makt över sitt liv och säger att makt har Migrationsverket, hennes handläggare och det forna hemlandets ambassad. Hon är helt beroende av deras beslut och måste bara vänta, på att få förenas med sin man, på att få arbete och på att få resehandlingar. Vid intervjutillfället tycker hon att just ingenting är roligt. Hon längtar mycket efter att få träffa sin mamma.

I femte omgången intervjuades tio personer och återigen var hälften tidigare deltagare i *Ankomst Göteborg*. Kvinnan som är gravid med sin före detta man arbetar och drömmer fortfarande om att starta eget i framtiden. Hon gläder sig mycket åt barnet trots att fadern inte vill erkänna det. Hon är också under svår press från sin familj som försöker påverka henne att göra abort.

Kvinnan som menade att man inte kan ta makten över sitt liv innan man fått arbete har vid femte intervjuomgången hittat en kurs för ekonomi kopplad till praktik. Efter praktiken följer ytterligare en kurs och efter det hoppas hon att hon ska få ett arbete. Hennes man praktiserar på en skola och han har möjlighet att bli anställd som lärare. Skolan har dålig ekonomi, men de hoppas.

Kvinnan med mannen som är asylsökande i ett annat land mår vid femte intervjuomgången mycket sämre igen. Hon har stora problem med sina morbröder som försöker styra hennes liv. Migrationsverkets beslut angående ansökan om förening med maken dröjer, familjen vill inte erkänna att hon är gift om hon inte håller ett stort bröllop och samtidigt vill de att hon bryter med maken, som hon numera vill vara gift med. Hon har börjat idrotta, pratar bättre och bättre svenska men har inte några svenska vänner.

Kvinnan som inte ville låna pengar till studier är vid femte intervjuomgången fortfarande arbetslös. Hon är besviken, men har inte slutat att söka arbete. Genom att hon har fortsatt kontakt med en tidigare anställd i *Ankomst Göteborg* fick hon komma på intervju i en församling. Där är man intresserad av att anställa henne men saknar medel till hennes lön. Hon hade under en period självmordstankar, men detta har upphört. Det går bra för sonen i skolan, men han har inte några kamrater och har tagit upp kontakten med sin far i det forna hemlandet. Detta är enligt mamman positivt eftersom sonen behöver gemenskap med sin far. Samtidigt tycker hon att det är oroande då fadern har allvarliga problem och hon är rädd för att det ska vara skadligt för pojken.

Flera av de mer inåtvända familjerna visade vid femte intervjuomgången större öppenhet mot det omgivande samhället. De har deltagit aktivt i barnens skolgång, kvartssamtal, utvecklingsamtal och andra aktiviteter. Genom barnens integration öppnas mycket av det svenska samhället upp och accepteras allteftersom tiden går och det blir mer och mer verkligt att livet kommer att levas här och inte i det forna hemlandet.

Sammanfattningsvis kan man säga att det trots att det alltså finns exempel på stora svårigheter för flera av de intervjuade så är det ändå så att integrationsprocessen pågår. Det tar tid och kräver mycket av människor. Ett citat av en deltagare i *Ankomst Göteborg*:

”Då sa de att vi bara hade ett problem, men efter PUT skulle vi ha hundra. Nu förstår jag vad som menades”. Majoriteten av dem som intervjuats i tredje, fjärde och femte omgångarna är på väg in i det svenska samhället och den gemenskap som existerar lokalt, dvs. barnens skola, arbete, sociala nätverk och mycket annat.

Resultat

Under uppföljningen stötte GI på en rad problem som försvårat arbetet. Ett stort problem var att sättet GI valt att göra intervjuerna på är mycket tidskrävande. För en djupintervju med förberedelse, utskrift och efterarbete/analys bör man beräkna tre dagar. I samband med kvalitativa intervjuer är det inte nödvändigt med så många intervjuer. Djupet och kvaliteten är det avgörande för värdet av det material som tas fram. För att få fram människors uppfattning om sin livssituation och sin hälsa krävs metoden djupintervju. Det var tidigt tydligt i uppföljningen att ett val måste göras mellan kvantitet och kvalitet. Utvärderaren rekommenderade att antalet intervjuer skulle minskas stegvis i samband med varje enskild intervjuomgång och så gjordes också.

Urvalet i varje omgång gjordes med deltagare som blivit intervjuade tidigare. Detta innebär kontinuitet och att resultatet ger en orientering om vilken sorts problem människor möter efter det att de fått uppehållstillstånd. Intervjuerna har skett utan tolk och ibland har språket vållat problem. När GI bedömt att det varit risk för feltolkningar så har den delen av materialet utelämnats vid analysen. Majoriteten av intervjupersonerna har emellertid visat stort förtroende för GI, som har utlovat anonymitet. Detta betyder att visst material också av den anledningen har utelämnats ur analysen.

Ett annat problem som projektet mötte var att det var svårt att hitta en kontrollgrupp. De som tillfrågades hade inte den tillit som krävdes. De ville veta mer om GI och varför det var intressant att göra dessa intervjuer. De ville framförallt veta vilka kontakter GI har med myndigheter. Överhuvudtaget fanns det en rädsla för hur uppgifter skulle komma att användas. Många av de tillfrågade hade dåliga erfarenheter från sina forna hemländer. Människor värjer sig också för kontroll som ett sätt att hantera sin maktlöshet. Det visade sig senare att de flesta upplevde att större delen av livet handlade om kontroll från både samhälle, familj och den egna gruppen. Genom de nätverk som anställda inom GI har lyckades man att sätta samman en kontrollgrupp. Det krävdes att det fanns kontakter som kunde garantera att GI är en seriös frivilligorganisation. I första omgången intervjuades 20 icke- deltagare och antalet minskade på samma sätt som vad gällde den grupp med individer som deltagit i *Ankomst Göteborg*. Ytterligare en svårighet var att det inte finns något att kontrollera emot eftersom utgångspunkten var individens egen upplevelse av hälsa. Det framgår emellertid att kontrollgruppen möter ungefär samma problem som alla andra i samma situation. Det är svårt att mäta hälsa mot

någon variabel eftersom denna är individuellt upplevd och inga fasta variabler konstruerades i början av uppföljningen.

Den intervjuform som valdes bygger på att det finns ett förtroende mellan intervjupersonen och den som intervjuar. När det gäller kontrollgruppen har det många gånger varit ett tidskrävande arbete att skapa detta förtroende. Det har inte alltid gått att göra det i ett första möte. De tidigare deltagarna i *Ankomst Göteborg* hade vid uppföljningens början redan kännedom om GI och det fanns redan ett förtroendekapital att bygga på. Allteftersom tiden gick märktes dock en förändring hos vissa deltagare. Det gäller särskilt de som inte har fått arbete och som har haft problem med bostad och familjeåterförening eller som känner sig isolerade. Den ständiga kontroll som många upplever i samband med beroendet av socialbidrag när en misstro och till slut blev det uppenbart att några deltagare misstänkte att uppföljningen egentligen handlade om kontroll. Det är ett etablerat faktum att långa väntetider i fråga om asyl är destruktiva. Den långsamma integreringen och känslan av beroende och kontroll under introduktionstiden har en liknande effekt. Två exempel på hur intervjupersoner i båda intervjugrupperna kunde uttrycka detta: ”Väntan under asyl och väntan under introduktionen! Denna väntan är värre!” ”Man förlorar tid i introduktionen. Systemet måste ändras.” Glädjen efter uppehållstillståndet förbytts alltför ofta till besvikelse och i några fall ger människor helt enkelt upp alla försök att integreras.

Det visade sig att det fanns olika svårigheter i samband med de kriterier som satts upp angående familj och boende. Familjeförhållandena ändrade sig för flera deltagare eftersom de gifte sig och fick barn eller återförenades med sina familjer, som under deltagarens väntan på asyl befann sig i forna hemlandet. Även boendet förändrades över tid. I slutet av projektperioden har alla tidigare deltagare utom en fått lägenhet med förstahandskontrakt.

Uppföljningens måluppfyllelse

- Vad har *Ankomst Göteborg* betytt för deltagarna och för samhället?

Utvärderingen av *Ankomst Göteborg* visade att projektet hade stor betydelse för deltagarna. *5T* är en väl fungerande metod att arbeta med när människor har mycket låg KASAM. Av de första intervjuomgångarna i uppföljningen framgår att de som deltagit i projektet hade en mer förhoppningsfull inställning och att de var mer nöjda med sig själva än kontrollgruppen. Efter hand blev emellertid några deltagare mer negativa till att ställa upp för vidare intervjuer. Det

går inte att exakt fastställa orsaken till detta men genom samtal med de deltagare som velat samverka och människor som är i nära kontakt med många av de personer som deltagit i uppföljningen går det ändå att säga att en mycket trolig orsak är att deras utanförskap fortgår. Det går inte att upprätthålla en positiv inställning till samhället om man inte blir insläppt och delaktig. Troligen vill man inte såra handläggarna hos GI genom att vara negativ. Framförallt sjunker självkänslan när man inte blivit självförsörjande flera år efter det att man fått PUT. Den goda effekten som 5T har på människor med låg KASAM är inte beständig och detta understryks av att tredje till femte intervjuomgångarna visar lägre KASAM hos dem som fortfarande var arbetslösa än vad som var fallet i de första omgångarna.

Ur samhällets synvinkel är det givetvis en förlust att introduktionen inte på långt när är så individuell och personlig som tänkt. De kommunala resurserna tycks inte räcka till för ett individuellt mottagande så som det avsetts i lagstiftningen. En man i kontrollgruppen beskriver att han träffar handläggaren max en gång i månaden. Det är för lite men hon har inte tid. Det är svårt att nå henne och om han ringer dröjer det alltid flera dagar innan hon ringer tillbaka. Han önskar sig en kontaktperson som var lite mer oberoende än vad kommunens handläggare är. En person som man skulle kunna vända sig till och var öppen med om problem och frågor. Fokus för introduktionen ligger på arbete och kunskaper i svenska. Båda dessa faktorer är av avgörande betydelse för integrationen, men de bör inte betraktas som något ”sesam öppna dig” eftersom de allvarliga personliga problem som många brottas med samt den sociala isolering som många lever i utgör konkreta hinder som också måste tacklas. Introduktionen riskerar, på grund av orsaker jag nämnt ovan, alltför teknisk och utgår från majoritetsbefolkningens föreställning om vad som är lösningen för delaktighet i samhället när åtgärder i själva verket måste utgå från individen och de verkliga problem som den enskilde har att tampas med. Varje människa behöver kontakter med andra och det framgår tydligt i uppföljningen att bristen på sociala kontakter i Sverige leder till att många, särskilt kvinnor, agerar utifrån familjens önskemål. En uteslutning ur familjegemenskapen innebär total isolering så länge det inte finns alternativa nätverk. Om människor som får PUT har lyckats hålla en relativt hög KASAM-nivå under tiden i väntan på asyl är det bekymmersamt om denna sjunker efter PUT.

- Hur ser integrationens villkor ut?

Många av de intervjuade personerna har högre utbildning. De flesta arbetar inte inom sitt yrke och det är bara att konstatera att de flesta akademiker stöter på många hinder när de försöker

ta sig in på arbetsmarknaden. Flera av kvinnorna vill vara hemma och det är svårt för dem att hantera samhällets krav på att de skall yrkesarbeta, särskilt när de är gifta med många barn eller det arbete som erbjuds är okvalificerat.

Intervjupersonerna beskriver uppehållstillståndet som en brytpunkt. Officiellt får man då samma samhällsliga villkor som alla andra boende i det svenska samhället. Vissa blir inspirerade och känner handlingskraften komma tillbaka. Kontrollen över det egna livet kan återtas och planer kan sättas i verket. För andra kommer uppehållstillståndet som en stor besvikelse. Situationen kanske inte förändras särskilt mycket. Språksvårigheter, svårigheter att få arbete och skapa nätverk gör att man känner sig lika utanför som tidigare. För att få jobb, bostad, förskoleplats osv. måste många hinder övervinnas. Dessa återfinns inom en rad olika områden, till exempel praktiska och ekonomiska hinder, diskriminerande hinder och hinder som har att göra med tron på den egna förmågan. En man i kontrollgruppen:

”Problemet är att man efter en tid “går ner sig” och att allt känns meningslöst och hopplöst. Risken är då att man inte ser eller orkar ta chansen fast den kanske finns där. Man blir så lätt förslappad av systemet, man går direkt in i en beroendesituation där ingen kräver att du ska ta hand om dig själv. När du sedan måste det så vet du inte hur du ska gå till väga och så står du bara där med socialen flåsandes i nacken. Man måste få bättre redskap från början när man kommer till Sverige så att man efter två år kan ta hand om sig själv. En bättre introduktion både på arbetsmarknaden och i samhället”. Detta att man inte vet hur man ska göra tas upp av flera intervjupersoner från båda grupperna. En person säger att det är ”Viktigt att öva mer och åter mer – inte bara berätta”, dvs. det är för mycket teoretisk information och för lite konkret delaktighet i samhället. Detta är allvarligt eftersom vardagskulturen är ett görande och ett förhandlande i samspel med de människor man faktiskt har omkring sig. Man kan inte läsa sig till ett agerande, det måste praktiseras.

Det är givetvis svårt att med begränsade resurser arbeta individuellt i verklig mening. Detta är byråkratins ständiga dilemma. Introduktionen skall stötta den enskilde på vissa bestämda områden och utgår från byråkratins kategoriseringar om hur detta stöd skall förverkligas, inte från den enskildes realitet med alla dess svårigheter, till exempel verklighetsbilder, rykten, familjetryck, nätverk (avsaknaden av svenska nätverk), insikter om svensk arbetsmarknad, kompetens (tidigare kompetenser osynliggjorda eller deklasserade). Den enskildes behov

möts inte annat än om det faller inom ramen för en byråkratisk kategori, inte ens om detta behov lägger sig i integrationen till det svenska samhället.⁸

Det är viktigt att vara medveten om att i stort sett alla människor är aktiva i kampen för att nå målen i det egna livsprojektet. Det är också viktigt att vara medveten om att människor för det mesta gör informerade val även om det för en utomstående inte tycks vara så. Introduktionen till Sverige sker inte bara i de kurser och genom det stöd som samhället ger utan också genom alla andra möten och erfarenheter som människor gör. För att bättre förstå de strategier invandrare väljer behöver man ta hänsyn till frågor som hur den verkliga arbetsmarknaden ser ut, hur man klarar sig i ett från majoritetsbefolkningen segregerat bostadsområde, hur man klarar att leva som fattig och hur man stöttar sina barn på ett språk man inte behärskar. Det är i huvudsak människors egna initiativ, ansträngningar och erfarenheter som gör att de allra flesta klarar att bygga upp ett nytt liv i Sverige även om det kan ta tid innan den enskilde känner sig hemma och delaktig.

- Kan asyltiden användas på ett bättre sätt för de asylsökande och samhället?

Det var komplicerat att få bra information om hur de intervjuade har upplevt sin tid i väntan på asyl. De är ovilliga att tala om den tiden. De som varit med i *Ankomst Göteborg* uppskattar projektet, men inget projekt är så bra att människor vill minnas väntetidens ångest. Det går i alla fall att konstatera att likhet mellan de som deltagit i *Ankomst Göteborg* och de som inte gjort det också finns i beskrivningen av väntetiden som ytterst påfrestande. Intervjupersonerna menar att väntetiden påverkar hälsan negativt, både fysiskt och psykiskt. Exempel på symptom som i båda grupperna varit vanliga under väntetiden är nedstämdhet, sömnproblem och ätstörningar. Denna ohälsa har påverkat individerna på längre sikt och gjort sig märkbar även under introduktionstiden. Känslan av maktlöshet är uppenbar. Intervjupersonerna beskriver det som att deras liv legat i andras händer, att man varit hänvisad till att vänta och hoppas utan att kunna göra något för att påverka sin egen situation. Allt i ens liv hänger på uppehållstillståndet och man kan inte påverka eller kontrollera det som händer med ens liv.

Det är alltid bra att arbeta för att människor skall behålla känslan av värdighet och känslan av att ha någon form av kontroll över sina liv. Metoden 5T har visat sig ha effekt under vänteti-

---

⁸ I den information som ges till den enskilde står det: *Samhällets insatser för nyanlända under deras första tid i Sverige syftar till att ge var och en förutsättningar för att försörja sig, tillägna sig svenska språket och på jämlika villkor leva och verka självständigt i det svenska samhället. Introduktionsinsatserna ska på bästa sätt stödja den enskildes egna initiativ att uppnå detta utifrån egna förutsättningar, behov och önskemål.*

den, men den får minskad effekt om tiden efter uppehållstillstånd inte leder till delaktighet i samhället. Den är till för att stödja människor i en svår väntan, inte att konservera ett beroende. Det är viktigt att förstå att människors integrering i det svenska samhället påbörjas under väntetiden. De asylsökande drar slutsatser om Sverige och om hur de ska agera i det fall de får uppehållstillstånd. Det står klart att många är kritiska till varje form av ”förvaring” och anonymitet. Sysselsättning som ger struktur åt dagarna är till stor hjälp, särskilt ett arbete som kan bidra till den egna försörjningen och också möjligheten att se barnen förkovra sig och utvecklas i enighet med det naturliga för sin ålder. I alla lägen är barnen i centrum för föräldrarnas drömmar, planer, oro och rädslor.

- Hur upplever deltagarna i *Ankomst Göteborg* sin tid i projektet efter det att de lämnat det?

Av intervjuerna framgår att deltagarna har en positiv inställning till sitt deltagande i projektet. Denna håller i sig, men effekten minskar, som nämnts ovan, om integreringen i det svenska samhället dröjer. Ju längre tid som går i beroende av svenska myndigheter, desto sämre har människor det. För dem som kommer in i det svenska samhället verkar inställningen till projektet vara fortsatt positiv medan det för andra slutar att ha betydelse.

Vad som går att säga är att de forna deltagarna i *Ankomst Göteborg* även i efterhand uppskattar sitt deltagande, att ett flertal hållit kontakt och att de säger sig ha haft nytta av undervisningen i projektet i samband med den kommunala introduktionen.

- Finns det en kvantitativ och kvalitativ skillnad för de individer som anser sig ha haft en meningsfull väntan och hur påverkar detta introduktionen i det svenska samhället?

Det påverkar introduktionen om den leder till arbete och bostad och ett liv fritt från beroende av myndigheter. Om livet utvecklas mot arbetslöshet och andrahandsboende så spelar en meningsfull väntan allt mindre roll. Men givetvis ger en väntan, som upplevs som meningsfull av den enskilde asylsökande, bättre utgångspunkter genom ett högre KASAM.

Frågor för framtida studier

Uppföljningen som GI har gjort pekar på en rad problem som i en begränsad undersökning av det genomföra slaget inte med säkerhet kan verifieras. Det går emellertid att konstatera att det finns frågor att följa upp och att det finns lärdomar att hämta i de projekt som har genomförts och som finns dokumenterade. Dessa bör tas till vara i planeringen av introduktion för nyanlända till det svenska samhället.

Det finns också kunskapsluckor och för framtida forskare många frågor att fördjupa sig i. Exempelvis finns det för lite kunskap om omfattningen av de faktorer som orsakar lång tids utanförskap på arbetsmarknaden, i utbildningsväsendet mm. Som sagts ovan erbjuds varje flykting som fått uppehållstillstånd en introduktion till det svenska samhället, men det finns ingen kvalitetsgaranti för den enskilde och inte heller någon egentlig analys av de brister i måluppfyllelsen som kan konstateras.

I vissa fall rör det sig om strukturella problem, men det finns också en rad faktorer som har att göra med den enskilde individen. Särskilt allvarligt är det att så lite kunskap finns om långtidseffekterna av traumatiska upplevelser, lång väntan på asyl, lång väntan på familjeåterförening och den utbredda bostadssegregationen. Inte heller är det klarlagt vad långvarig känsla av underläge (socialt och ekonomiskt) får för effekter för inträdet på arbetsmarknaden.

Lång tid i utanförskap skapar problem. Det ställs många krav på den enskilde flyktingen, krav som kanske är för stora i relation till individens situation. Att leva ett liv i projekt och på den ena praktiken efter den andra upplevs som en serie misslyckanden både av den enskilde och av samhället i övrigt. För den som anstränger sig för att få ett arbete medför detta misslyckande en känsla av att ha blivit utnyttjad, vilket i många fall också är sant. Ingen människa kan stå ut med att se sig som misslyckad och därför agerar människor för att behålla självkänslan. De som arbetar i olika integrationsprojekt är medvetna om att människor ofta lever ett slags parallella liv. Det finns emellertid ett behov av att ta fram mer kunskap om vilka strategier som utvecklas bland människor som inte blir insläppta på arbetsmarknaden eller i samhället i övrigt.

Referenser:

Samliga omnämnda rapporter etc finns att läsa/ladda ner på <http://www.temaasyl.se/Templates/IntroPage.aspx?id=515>

